

POUKE IZ RATA U KAŠMIRU

Neprijateljstva između Indije i Pakistana bila su, po cilju i vremenu trajanja, jako ograničena da bi se mogla nazvati ratom. Pa ipak, u tom sedamnaestodnevnom ratu (od 5. do 22. septembra 1965. godine) bile su angažovane znatne kopnene snage, naročito oklopne jedinice, kao i relativno veliki broj teškog oružja. Posebnu pažnju zaslužuje obostrano angažovanje jakih vazduhoplovnih snaga.

U prvom delu članka¹ autor konstatuje da kašmirski sukob, u stvari, predstavlja niz oštih, ali relativno manjih, taktičkih dejstava koja su dostigla kulminaciju u jednoj većoj bici između krupnih oklopnih formacija dveju armija. Strategijskih odluka, kako navodi autor, nije bilo ni na jednoj strani. Bez obzira na to, taj sukob je značajan sa operativno-taktičkog i tehničkog stanovišta, kao i sa stanovišta rukovođenja trupom. Iz analize kašmirskog sukoba može se izvući nekoliko pouka od neprocenjive važnosti za vojne stručnjake i starešine — bez obzira kojoj armiji pripadaju.

Strategijsko i operativno planiranje. Izgleda da nijedna strana nije imala jasne koncepcije u pogledu razlike između opšte, tzv. velike strategije koju diktiraju političko-psihološka i ekonomska razmatranja, i strategije rata koja razmatra kako najcelishodnije postići pobedu u bitkama i operacijama. Zbog toga su komandanti na bojištu bili u neizvesnosti prilikom izvršavanja svojih zadataka; naime, nisu znali da li je to opšti rat, ograničeni ili rat radi iznuravanja neprijateljske udarne snage, ili je pak u pitanju osvajački rat radi zauzimanja novih teritorija.

U takvim uslovima, odnosno bez strategijskog plana, obe strane su se samo iznuravale. Ovim se mogu objasniti i relativno teški gubici u borbennim sredstvima i ljudstvu, iako posle prekida vatre nisu postignute prednosti ni na jednoj strani.

Autor ističe da su se pri operativnom planiranju obe armije strogo pridržavale standardnih britanskih formula, bez ikakvog odstupanja od ustaljenih metoda vođenja boja, tj. tačno onoga što je naznačeno u udžbenicima. Gotovo sve više starešine indijske i pakistanske armije, pa i trupne, školovane su u britanskim oficirskim školama, štabnim koledžima i visokim ratnim akademijama. Mnogi od njih poseduju i značajno ratno iskustvo pošto su se za vreme drugog svetskog rata borili u sastavu britanske armije protiv Nemaca u severnoj Africi i Italiji, kao i protiv Japanaca u Jugoistočnoj Aziji.

S obzirom na to što postoje već više od 150 godina i što su, sve do pre izvesnog vremena, sačinjavale integralne delove britanskih oružanih snaga, indijska i pakistanska armija imaju bogatu tradiciju. Međutim, njihova orga-

¹ *Lessons from the war in Kashmir*, by Leo Heiman, *Military review*, SAD, februar 1966. godine i informacija *Die Flugwaffe im Krieg zwischen Indien und Pakistan, Flugwehr und — Technik*, Švajcarska, br. 10/1965. godine.

nizacija, oprema, metodi obuke i taktička načela predstavljaju, po mišljenju autora, šablone ortodoksnog britanskog vojnog sistema. Poznato je da je danas vojna organizacija Velike Britanije znatno izmenjena.

Obe armije koriste su iskustva, taktička načela i operativno planiranje iz drugog svetskog rata. Otuda je njihovo planiranje bilo konzervativno, a to je ujedno omogućavalo i jednim i drugim štabnim oficirima tačno predviđanje namera suprotne strane — s obzirom na to što su pokreti kod obe strane bili tipično školski. Prema tome, i kod jednih i kod drugih nedostajale su odluke koje bi bile plod »sopstvene mašte«.

Oklopne snage. U borbama za iznuravanje neprijatelja, koje su proizišle iz ovakvog šablonskog planiranja, Indija je izgubila 114 tenkova i 57 oklopnih vozila, dok je Pakistan izgubio (koje tenkova i oklopnih vozila) — 471. Kao što se vidi, gubici Pakistana bili su nekoliko puta veći; autor smatra da je do ovakvih gubitaka na obe strane došlo iz sledećih razloga:

a) Pakistanska armija slabo je koristila oklopna vozila. Naime, ova vozila su još uvek veoma favorizovana u armijama Indije i Pakistana — što potiče još iz doba britanske kolonijalne vladavine. Oklopna vozila su podesnija od srednjih tenkova za ugušivanje pobuna, ustanaka i uopšte za upotrebu u kolonijalnim ratovima. Međutim, za savremeno ratovanje njihova pouzdanost je precenjena. Za izviđačke patrole i lake snage, posebno za zadatke raščišćavanja, obični džipovi naoružani mitraljezima i bazukama, po mišljenju autora, mnogo su efikasnije sredstvo od tenkova.

b) U indijskoj i pakistanskoj armiji nedostajala je oklopna pešadija koja bi predstavljala osnovu za probijanje linija fronta i za prodor u dubinu neprijatelja. Izvesni uspesi, postignuti tenkovima, kod obeju strana nisu mogli biti eksploatisani, jer nije bilo oklopne pešadije i odgovarajućih transportera.

Da su indijske i pakistanske snage preinačile stotine oklopnih vozila u laka izviđačka kola i transportere oklopne pešadije — to bi verovatno bilo od odlučujućeg značaja. Oklopna vozila (tenkovi) upotrebljavana su na standardni (šablonski) način za izviđačke zadatke, raščišćavanje i patroliranje, pa su dejstvom bestrzajnih oruđa i reaktivnih bacača lako izbacivana iz stroja.

Pri upotrebi tenkova Indijci su se bolje snašli i to uglavnom stoga što su njihovi tenkovi bili stariji i jednostavniji od američkih *Patton*-a koje su koristile pakistanske snage. Ovo izgleda paradoksalno, ali je sada potpuno izvesno da je zbog svoje savremenosti tenk *Patton* bio u podređenom položaju u odnosu na starije, slabije i jednostavnije tenkove *Centurion* i *Sherman* koje su koristili Indijci.

U stvari, *Patton* je kao tenk daleko superiorniji od tenkova *Centurion* i *Sherman* i pod normalnim uslovima oni se ne mogu ni upoređivati s njim. Međutim, dokazano je — ističe autor — da je rukovanje američkim tenkovima veoma komplikovano. Njihov sistem naoružanja zavisao je od računara koji upravlja vatrom. Da bi se efikasno gađalo, posada tenka mora da obezbedi tačne podatke računaru koji dalje obavlja sve ostale radnje.

U toku mirnodopskih manevara i vežbi pakistanske tenkovske brigade dokazivale su svoju efikasnost; međutim, poznata je činjenica da se stvarni

rat posve razlikuje od ratnih vežbi. U zoni borbenih dejstava u ovom sukobu, računari u pakistanskim tenkovima radili su pogrešno, jer su ih posade snabdevale pogrešnim podacima. Najzad su članovi posade morali ručno manipulirati teškim topovima. Pošto su posade bile zauzete rukovanjem modernom opremom, to im je za borbu ostajalo malo vremena. Iz ovoga proizilazi zaključak da ultramoderna oprema ne predstavlja prednost ako kadrovi nisu obučeni da je celishodno upotrebe.

c) Pored teškoća sa automatskom opremom za upravljanje vatrom, Pakistanci su bili hendikepirani i borbenim rasporedom svojih oklopnih snaga. Tako su jednu oklopnu brigadu od 70 *Patton*-a uputili u sektoru Kašmira, sa zadatkom proboja indijske odbrane, a da pri tome nisu iskoristili otkrivenost bokova indijskih snaga. Usled toga što se nije raspolagalo oklopnom pešadijom, bilo je nemoguće iskoristiti ovaj uspeh. Kada se iscrplo snabdevanje gorivom i municijom, ova pakistanska brigada je stala. Pošto nisu imali zaštitu pešadije, pakistanski tenkovi su uskoro postali plen indijskih lakih pt-jedinica (»lovaca tenkova«) koje su se okomile na *Patton*-e sa džipovima naoružanim bestrzajnim oružjima, bazukama i bacačima plamena.

Na sektoru Pendžaba Pakistanci su uputili još jednu brigadu od 70 tenkova sa zadatkom dubokog prodora. Međutim, ni ovom prilikom nisu uputili snage za obezbeđenje lakšeg napredovanja, motorizovane patrole i jedinice za raščišćavanje. Teški *Patton*-i nisu bili u stanju da manevruju po blatnjavom terenu kao što su to mogli mnogo lakši *Centurion*-i i *Sherman*-i. Indijcima nije bilo teško da miniraju teren pošto pakistanska inžinjerija nije upućivana napred da ga raščišćava od mina i priprema za napad tenkova.

Pored toga, u to godišnje doba polja su pokrivena šecernom trskom i travom visokom 2 do 3 metra. Niska silueta *Patton*-a (koja obezbeđuje dobru zaštitu u odnosu na protivtenkovsku vatru i uopšte bolje uslove za manevar pri tenkovskim dejstvima) po travi i šecernoj trsci Pendžaba nije pružala nikakvu prednost, jer su tenkovi morali na slepo da dejstvuju.

Da bi upravljali vatrom, komandiri pakistanskih tenkova morali su da se penju na kupole, osmatraju bojište i glasno izdaju komande posadama koje su zatim podatke ubacivale u računare. Ovako izloženi komandiri pakistanskih tenkova lako su postajali žrtve indijskih snajpera, mitraljeske i minobacačke vatre, šrapnela, itd. Da je oklopna pešadija pratila pakistanske tenkove u borbi, njihova vozila bi raščišćavala vatrene tačke u visokoj travi i na taj način ostvarivala preduslov za uspeh. U nedostatku specijalno obučene pešadije, siguran uspeh pretvorio se u neuspeh.

d) Indijska strana je takođe platila zbog svoje ortodoksnosti i nedostatka logičnog rasuđivanja. Indijci nisu čak ni pokušavali da svoje tenkovske bataljone koriste za napadna dejstva, već su tenkove ukopavali u zemlju kao samostalne vatrene tačke i zaštićavali ih kao vatrene zaklone. Samo na jednom sektoru, u blizini grada Lahore, Indijci su napadali tenkovima, ali su ih povukli iz napada čim je pešadija dostigla određene linije i utvrdila se.

Položaji Indijaca bili su strogo defanzivni; oni nisu prelazili u napadna dejstva čak ni na neprijateljske bokove. Oslanjajući se isključivo na kruti sistem odbrane, Indijci su stvorili tri odbrambene linije na važnim sektorima gde se stiču glavni putevi i prolazi. Prvu liniju posedala je pešadija naoružana mitraljezima, lakim minobacačima i bestrzajnim oružjem. Paki-

stanski tenkovi su, i pored gubitaka, savladivali ovu prvu liniju, ali bez izuzetka nisu mogli probiti drugu odbrambenu liniju posednutu tenkovima kao nepokretnim vatrenim tačkama. Jednom prilikom u Pendžabu, kad su probili drugu liniju, našli su se čelom pred trećom linijom posednutom artiljerijom, teškim bacačima i inženjerijom koja je pripremila minska polja tako da su se pakistanski tenkovi našli uklješteni između druge i treće linije.

Indijski odbrambeni položaji pokazali su se efikasnim u odnosu na ma nevar pakistanskih snaga. Međutim, ovakva defanzivna koncepcija bila bi fatalna protiv jednog solidnog neprijatelja koji bi korisno upotrebio svoje snage noću radi dejstva u bokove, helikopterske i druge desante, zatim udarnu oklopnu pešadiju i inženjeriju radi zaštite prodora tenkova, kao i pokretnu artiljerijsku vatru, itd.

Upotreba artiljerije. Pri upotrebi artiljerije obe strane su se strogo pridržavale britanskih šablona. Indijska artiljerija bila je efikasnija, ali su nedostajala dejstva samohodne artiljerije, pokretnih minobacača i motorizovanih raketnih lansera. Pakistanci su stavili minobacače na kamione, ali su se vozila lomila usled trzanja minobacača pri dejstvu.

Dobre rezultate postigli su Indijci francuskim minobacačima od 120 mm. Britanski minobacači od 96 mm bili su manje efikasni. Laki minobacači od 52 mm na indijskoj strani, kao i oni od 60 mm na pakistanskoj, potvrdili su svoju malu praktičnu vrednost. Čak ni upotreba minobacača od 81 mm nije opravdala očekivanja.

Protivoklopna artiljerija još jednom je dokazala svoju vrednost kao oružje koje je u stanju da otupi oštricu neprijateljskog tenkovskog prodora. Vučni topovi od 57 i 75 mm pokazali su se bezvrednim. Dobre rezultate pokazali su džipovi naoružani bestrajnim oruđima kalibra 106 mm i pešadijskim bazukama.

Nevođeni projektili ili zemaljska raketna borbena sredstva nisu bili upotrebljavani u ovom sukobu ni na jednoj strani.

Upotreba pešadije. Mada se gro indijske i pakistanske armije sastojao od pešadijskih jedinica, ipak su glavne borbe vođene oklopnim snagama. Sa indijske strane u Pendžabu je upotrebljeno nekoliko pešadijskih grupa za borbu protiv tenkova, a pešadijska odbrana na linijama usporila je kretanje pakistanskih tenkova i izazvala njihove gubitke. Na pakistanskoj strani pešadija uglavnom nije upotrebljavana. Može se smatrati da bi jedan dobro opremljen i pravilno upotrebljen bataljon oklopne pešadije ili desantni bataljon (padobranaca) u ovim uslovima mogao lakše da izvrši zadatak nego jedna divizija (sa svim njenim pomoćnim, administrativnim i podržavajućim jedinicama).

Držeći se standardnih britanskih šablona, indijske i pakistanske pešadijske divizije raspoređivale su dve brigade po frontu a jednu u rezervi, dva bataljona po frontu a jedan u rezervi i dve čete u liniji a jednu u rezervi. Obična aritmetika pokazuje da je od 36 četa u diviziji samo 8 četa stvarno vodilo borbu. 28 četa u rezervi učinilo je malo ili skoro ništa. Ovakav sistem, ističe autor, možda je bio koristan u nekim bitkama u toku prvog i drugog svetskog rata; međutim, u uslovima indijsko-pakistanskog sukoba on nije odgovarao jer je zastareo. Glavne snage divizije nisu bile angažovane, a samo 8 četa nosilo je na svojim leđima težinu neprijateljskog napada oklopnim jedinicama.

Upotreba desantnih jedinica. U ovom kratkotrajnom ratu samo su dva padobranska voda bila bačena (sa svake strane po jedan). No i to je bilo dovoljno da oni izazovu paniku, konfuziju i protivrečne akcije. Nedostatak desantne pešadije, padobranskih bataljona, helikopterskih snaga i obučениh jedinica za desantna dejstva pokazao je zastarelost koncepcija na obe strane.

Autor je mišljenja da bi ovakve snage, pod specifičnim uslovima, mogle dati odlučujući doprinos u ratnom naporu samo kad bi bile odgovarajuće obučene, raspoređene i upotrebljene.

Upotreba avijacije. Uloga borbene avijacije svela se na obezbeđenje podrške kopnenim snagama. Nije bilo strategijskih bombardovanja, vazdušnih prevoženja, krupnijih desanata i sl. Iznenađnih napada na aerodrome bilo je takođe malo.

Pokazalo se da su američki mlazni avioni, koje poseduje Pakistan, bili isuviše moderni za konvencionalno frontalno ratovanje. Potvrdilo se ujedno da su *F-104C* i *F-36*, kao avioni za jurišna dejstva, manje efikasni od francuskih aviona *Mystère*, britanskih *Hawks* i aviona *Gnats* izrađenih u Indiji.

Obe strane izvodile su napade po ciljevima na bojištu. Prema vestima sa obe strane može se zaključiti da su ova dejstva prouzrokovala srazmerno male gubitke i materijalne štete iako su borbe na frontu, a naročito dejstva oklopnih jedinica, izvođene uz relativno snažnu avijacijsku podršku.

Napalm-bombe koje su Pakistanci upotreбили protiv tenkova i artiljerije bile su isto tako efikasne kao i rakete i rasprskavajuće bombe koje su koristili Indijci. Napalm-bombe bile su korisne prilikom napada na stabilnu odbranu, kolone i neoklopljena vozila. Međutim, njihova vrednost je preuveličana za borbu protiv tenkova na blatnjavom, travnatom i mokrom terenu. Rakete od 127 mm i avionski topovi od 20 i 30 mm pokazali su se kao efikasno vatreno sredstvo.

Naoružanje ratnog vazduhoplovstva obeju strana sastojalo se uglavnom od starijih tipova aviona, ali su obe strane imale i savremene avione. Pakistanci američke, a Indijci britanske i sovjetske.

Pri izbijanju rata Indija je raspolagala sa oko 380 borbenih i 200 transportnih aviona, dok je Pakistan raspolagao sa oko 180 borbenih i nešto transportnih aviona. U borbenim dejstvima Indija je izgubila 107 aviona ili 28%, a Pakistan 64 ili 30%. Prosečni dnevni gubici indijskih vazdušnih snaga iznosili su 1,70%, a pakistanskih preko 20%.

Nema podataka o stečenim taktičkim iskustvima u vezi sa upotrebljenom vazduhoplovnom tehnikom, sem jedne izjave komandanta indijskog RV da ultramoderni lovci sa raketama vazduh-vazduh nisu bili mnogo korisni u vazdušnoj borbi na visinama ispod 3.000 m. Avioni *Gnats* izrađeni u Indiji bili su za takva dejstva podesniji.

Protivvazdušna odbrana. PVO na obe strane bila je ograničena i oskudna. Glavni gradovi i veće vazduhoplovne baze bili su manje ili više zaštićeni srednjim protivavionskim topovima od 94 mm sa elektronskim upravljanjem (koji se u Evropi smatraju potpuno zastarelim), zatim topovima kalibra 40 mm *Bofors*, a na pakistanskoj strani i američkim topovima kalibra 90 mm.

Na bojištu jedinice su bile zaštićene lakim protivavionskim topovima *Browning* kalibra 50 mm i *Oerlikon* kalibra 20 mm koji su bili montirani na kamione i druge nosače oružja. Pokazalo se da je njihova vatra bila neefikasna protiv mlaznih aviona.

Obema stranama nedostajali su moderni (elektronski vođeni) pav-topovi i motorizovane pav-baterije za zaštitu kolona i oklopnih snaga.

Rukovođenje. Osim primedbi na šablonsku krutost, nedostatak mašte i elastičnosti, rukovođenje trupama na obe strane bilo je dobro. Starešine su dobro rukovodile svojim jedinicama u borbi i to su činile radije na licu mesta nego izdavanjem zapovesti iz svojih štabova u pozadini. Kontrola izvršenja zadataka bila je efikasna, a odnos između starešina i vojnika bio je zadovoljavajući. Duh patriotizma, nacionalnog ponosa i religioznog osećanja obezbeđivao je visok moral, čvrstu disciplinu i trenutno izvršavanje zapovesti na obe strane.

Od velikog značaja u rukovođenju kod obeju strana bila je činjenica da je sastav armija profesionalan i da kadrovi u armiji imaju dug vojnički staž. Rekrutovani oficiri uspeali su da se odmah uključe u svoje zadatke.

U zaključku autor ističe da je opšti nivo vojne obučenosti kod obeju zemalja, naročito što se tiče pešadije i artiljerije, veoma visok.

M. Kov.